

Hannæsbonden Christen Jørgensen, Arup.

Ved

N. Sodborg.

Og vaagner den danske Menigmand,
ja, vækkes han;
Jeppes Broder i Iuvslidt Brog
skyder af Skuldren sin Trældoms Aag,
træder som Herre paa egen Jord,
lysner og lytter til Lærkens Kor,
mens Frøet gror.

(L. C. Nielsen⁽¹⁾).

PAA den sydlige Del af Halvøen Hannæs, ud mod den blaa Limfjord og den venlige, frugtbare Ø Mors med sin bløde, bølgede Bakkelinie, ligger Arup Sogn, delt i Sdr. og Nr. Arup, Amtoft og Fæggesund.

Der var langt til Omverdenen, Landevejen gik nordpaa op gennem hele Hannæsland til Bjerget; der var dengang ingen Dæmninger over Vejlerne, de store lavvandede Bugter, som paa begge Sider af Hannæsland skærer sig dybt ind i Landet. Lettere var Adgangen til Udfærd ad Søvejen. Fæggesund var den snævre Port mellem to Bredninger; gennem denne Port gik Vejen ud i den vide Verden.

Fra Sundhøjene paa Højderyggen Øst for Sdr. Arup By er den herligste Udsigt ud over Thisted og Livø Bredninger. Mod Øst Fur og Livø som to store Kæmpefugle og længst ude Himmerlands Bakkerne, der strækker sig mod Syd, saa langt Øjet naar. Hvide Kirketaarne hæver sig op over Landskabet; højest og længst ude mod Øst Næsborg Kirketaarn, hvidt og alvorligt, som et Sømærke. Mod Vest blaaner Thisted, Bredning langt, langt ud mellem Mors og Thy, men de høje, stejle Bakker ved Hov spærrer for Udsigten ud over Thyland.

Heroppe kunde en vaagen, ung Mand paa en tindrende smuk Sommerdag nok faa Udlængsel ud mod alt det mærkelige og skønne ude i den store Verden, ud mod Eventyret, som laa og ventede der langt ude i det fjerne - bort fra de dagligdags hjemlige Forhold, der kunde blive saa trange, saa lillebitte smaa.

Her paa Sundhøjene har maaske ogsaa den Mand, om hvem her skal fortælles, i sin Ungdom staaet og med længselsfulde Øjne fulgt Sejlerne, som gennem Fæggesund stævnede ud mod fremmede Lande og Kyster. At hans Udlængsel og Fremdrift var større end hos de fleste af hans Bysbørn, og at hans Tanker gik langt ud over Hannæslands Grænser, det har han selv aflagt Vidnesbyrd om i sit Liv og i sin Gerning. Han sagde engang om sig selv: "Aa, ja, a er kuns en ringe, ringe Mand, men mi' Tanker, mi' Tanker, di goer ud over hele Jorden."

Christen Jørgensen fødtes i Arup d. 1. April 1803. Hans Forældre var Gaardfolk; Faderen hed Jørgen Kløv.

Der er ikke meget at fortælle om hans Barndom og første Ungdomsaar. I Sognets Skole nød han den sædvanlige Undervisning og blev som andre ordentlige Mennesker pænt konfirmeret i 1817 med Karakteren: God Kundskab og Opførsel. I de følgende Aar gik han hjemme som de fleste andre unge i Arup, i den hjemlige dagligdags Tummerum. Var der Tider, da hans Sind længtes udefter, og Tankerne gik langt af Led, hvad kunde det saa hjælpe, der blev ingen Udfærd for det. Hvorfor skulde han vel ogsaa ud, vilde de ældre og erfarne sige; der var da nok at lære herhjemme, og hvorfor skulde han ikke være ligesom alle de andre. 22 Aar gammel siger han om sig selv, at han aldrig har været over 4 Mil borte fra sit Hjem. Dog higede hans Sind fremad; sine Kundskaber udvidede han ved Læsning af gode og oplysende Bøger, som Sognepræsten Pastor Mejer i Øsløs var flink til at laane ham; den venlig Pastor forstod maaske nok, at der boede Kræfter i den unge fremadgigende Mand.

Det var ogsaa hjemme i Arup, han fandt sin Fæatemø. Hun hed Anne Kirstine Andersdatter og var Husholderske hos sin Far i Sdr. Arup. Ved deres Bryllup havde en Rimsmed derudi Staden forfattet et helt langt Rimværk med følgende højstemte Indgang:

Tob. Bogs 10 . 14 . -
Børn! Gud, ja Himlens Gud give Eder god Fremgang.

"Som et velment Brudeønske
til
Brudgommen agtbare og velforstandige Ungkarl Christen
Jørgensen, Arup,
og Bruden
dydige og gudfrygtige Pige Anne Kjerstine Andersdatter, Arup.

Riimviis forfattet og leveret den 4de Juni 1825,
da de højtideligholdt deres Bryllups-Fest i Brudens Fødegård.
Fremsat af een, der af et trofast Hjerte lader den højeste
Velsignelse nedbede over dette elskelige Brudepar."

Han er nu altsaa traadt ind i Mændenes Rækker. Nogle Aar efter overtog han sin Svigerfaders Gaard i Sdr. Arup, og hans Manddomsgerning begynder.

* * *

Allerede paa det Tidspunkt gaar Christen Jørgensen og tumler med nye Tanker og Ideer, særlig med Henblik paa Jordens Drift. Han ser klart, at baade han og hans Standsfæller skal bort fra den gamle overleverede Driftsmaade og ind paa en mere intensiv Dyrkningsmetode gennem Vekseldrift.

¹ Af "Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Jubilæumsskrift".

Før Bønderjordernes Udskiftning deltes Agerjorden jo gerne i Alsædejord, Brødjord og Havreland. Til Alsædejorden hørte de bedste Jorder nærmest Landsbyen. Alsædejorden var altid under Dykning, hvilede aldrig og gødedes kun hvert 3. eller 4. Aar. Til Brødjorden regnedes den øvrige Del af Indmarken, ogsaa den gødedes kun yderst sparsomt. Havrelandet eller Udmarksjorderne fik saa at sige aldrig Gødning; den bar som Regel Havre i 3 Aar og hvilede saa op til 5 eller 6 Aar, ja længere. Efter Udskiftningen gik man vel nok lidt efter lidt bort fra denne Dyrkningsmaade, men beholdt alligevel Forskellen mellem Ind- og Udmark, og Udmarken var altid Stedbarn. Arup skal være den By i Thisted Amt, hvor Alsæden holdt sig længst, siges der²).

Det blev Christen Jørgensen, som ved sit gode Eksempel gav Stødet til, at Bønderne paa hans Egn begyndte at gaa bort fra den gamle Dyrkningsmaade. For at faa Støtte til at kunne gennemføre de Planer og nye Tanker, han gaar svanger med, gaar han til ”Det kgl. danske Landhusholdningsselskab”.

I Aaret 1818 havde nævnte Selskab opfordret Bønderne paa Sjælland til at indsende Begæringer om Understøttelse til forandrede Driftsmaader, og da særlig til Vekseldrift. 10 Aar efter havde Selskabet ydet Understøttelse og Hjælp til 84 Gaardmænd og 24 Husmænd og Skolelærere, fordelt med 75 paa Øerne og 33 i Jylland. Fra først af udbetaltes Hjælpen i 3 Aar, senere i 5 Aar; som Understøttelse til mindre Brug ydedes gerne 100-150 Rdl., for en Bondegaard op til 300 Rdl.³).

Denne Virksomhed, som fortsættes op gennem de følgende Aar, blev til stor Gavn ikke alene for de enkelte fremadgigende Mænd, som modtog Understøttelse, og som tidt blev lysende Eksempler for deres Hjemegn, men for hele den danske Bondestand, selv om der mulig var enkelte Bønder, der forløftede sig paa de Forsøg, Selskabet søgte at indføre.

Chr. Jørgensen var saa oplyst en Mand og havde fulgt saa meget med, at han kendte lidt til Selskabets Formaal, og derfor vender han sig nu til dette for mulig at faa den Hjælp og Støtte, han trænger til.

Og han tænker ikke alene paa sig selv; hans Tanker gaar længere ud, ud til hans Standsfæller, mulig kunde han ogsaa blive et godt Eksempel for dem og hjælpe dem fremad til større Dygtighed og bedre timelige Kaar.

I Aaret 1829 indsender han da følgende Skrivelse til Selskabet:

”For 4 Aar siden, 23 Aar gammel, kom jeg i Ægteskab med en Selvejergaardmands Datter her i Arup Sogn. Min Svigerfader, bekendt som en god Agerdyrker, fulgte dog ikke den Plan i Henseende til Gaardens Drift, som jeg ønskede og attraaede, men formedelst at han selv var raadig over sin

Ejendom, kunde jeg ikke udrette videre, end hvad han befalede. Han fulgte som sin Fader og Farfader den gamle Driftsmaade, og som han ikke turde vige et Skridt fra, nemlig: Indmarks-Jorder brugtes stedse som Alsæd, og efter Gødning toges 5 Kjærver i flg. Orden: Byg, Byg, Rug, Byg, Havre; derimod Udmarks- eller Græs-jorder (hvoraf noget har 20 Aars Hvile) dyrkedes saaledes: Grønjords-Havre, derpaa gødedes til Byg, derefter Rug, Rug, Havre og Havre, hvorpaa det hvilede ikke sjældent 10 Aar i Rad. Ved den Driftsmaade kunde Alsædjorden ikke være i Stand til at afgive (undtagen straks efter Gødning) i det højeste 5 Fold, naar derimod Grønlandsjorderne giver 8 Fold. Gaardens Besætning paa 6 Tdr. Hartkorn har været og er nu 4 Heste, 5 Køer, 10 Stk. Ungkvæg og 20 a 24 Faar, der sidste Vinter døde af Mangel paa god Sommergræsning, da Kærlodden ikke afgiver den bedste Græsning især for Faar, og altsaa et betydeligt Tab, der dog nok, naar en anden Driftsmaade blev indført, kunde hæmmes. For 1½ Aar siden har min gode Svigerfader uden mindste Gæld skænket mig Gaarden til Eje, og da han nu er død, ønsker jeg rigtignok, og hvortil jeg har den bedste Vilje, en bedre Agerdykningsmaade indført, men da jeg sidste Aar maatte opføre Vaaningshuset af nyt (det gamle var faldefærdigt), satte jeg mig derved i betydelig Gæld og mangler desaaarsag de Midler, hvorved jeg kunde være i Stand til at fremme denne min Hensigt. At jeg besidder nogle praktiske Kundskaber i slige Forandringer, kan jeg ikke rose mig af, da jeg ikke har været over 4 Mil borte fra mit Hjem, men jeg har taget en Deel af den aarlige Meddelelse, Hr. Kammerraad Drewsen giver i Almanakerne, ligesom og min velærværdige Sogne-Præst Hr. Pastor Mejer har laant mig gode Bøger, hvoraf jeg ogsaa har udvidet mine Kundskaber, og selv med sit gode Raad har han vejledet mig, for at afgive et Eksempel, som maaske flere i Sognet vilde med Tiden tage til Følge. Og da jeg ytrede mit Ønske for Hans Højvelbaarenhed, Hr. Conferentsraad Faye, var jeg saa lykkelig ogsaa at modtage hans høje Tilfredshed med min Hensigt.

Han slutter sit Andragende med at bede om, at han maa blive optaget i Tallet med de Bønder, Selskabet har lovet Understøttelse. Han vedlægger Kort over Gaardens Jorder, som han nærmere beskriver baade med Hensyn til Beliggenhed og Bonitet; Jorden er ”overalt sortmuldet foroven indtil 1 Al. dybt, hvor da kommer godt Mergel”. Endvidere vedlægger han Takseringen over Jorderne, som for 30 Aar siden udskiftedes af Fællesskabet, og endelig følger Plan over den Driftsmaade, han agter at indføre.

Landhusholdningsselskabet svarer i Skrivelse af 18. August 1830. I denne Skrivelse, som gennem Amt, Herredsfoged og Sognefoged tilstilles Chr. Jørgensen,

² Se C. Diørup: Thisted Amt, 1842, Side 228.

³ Se H. Hertel: Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Historie I, Side 230-32.

faar han Meddelelse om, at Selskabet har tilstaaet ham en Understøttelse af

”60 Rdl. Sedler aarlig i 5 Aar fra næste Aar af at regne, for at sætte ham i Stand til, ved en forbedret Dyrkningsmaades Indførelse, at fremstille et godt Eksempel for hans Jævnliges. Vilkaarene for denne Pengehjælp er:
a) At han indfører følgende af ham selv foreslaaede Drift, nemlig: 1ste Aar Byg, 2. Rug, 3. Vikker, gødede, 4. Havre, 5. Ærter, 6. Rug, 7. Vikker, 8. Byg, 9. Kartofler, gødede, 10. Havre, 11. og 12. Kløver.
b) At han sommerstaldfodrer sin hele Besætning af Heste og Qvæg, i det mindste til Høstens Begyndelse.
c) At han anvender den muligste Flid og Skønsomhed ved Overgangen fra den gamle til den nye Drift, saa at den sidste kan være i fuldkommen Orden i det 3die Aar. Og saa vil det være Selskabet kært at erfare, at han beflitter sig paa at bruge de Agerdykningsredskaber, som erkendes for at være de mest arbejds sparende. For at være desmere forvissat om, at det med Understøttelsen tilsigtede Øjemed opnaaes, har Selskabet anmodet Proprietair Schönau til Kølbygaard om at føre Tilsyn med Christen Jørgensens Agerbrug og derom meddele Selskabet en aarlig Beretning.”

Chr. Jørgensen blev meget glad, da han modtog denne Skrivelse.

”Med hjertelig Glæde og underdanig Taknemmelighed modtog jeg Underretningen om den mig i 5 Aar tilstaaede Understøttelse til et forbedret Agerbrug”, siger han i sin Svarskrivelse. Men - for der er alligevel et Men ved Sagen, og Chr. Jørgensen siger sin Mening uden at blinke - den Plan, som Selskabet har fastsat, at han skal følge, falder alligevel ikke helt sammen med den af ham selv foreslaaede Driftsplan, og ligeledes bliver det vanskeligt for ham at kunne udføre Planen i den fastsatte Tid. Han tillader sig derfor at forespørge, om han maa rette sig efter en medfølgende Plan, hvor Marken er inddelt i 13 Skifter i Stedet for 12, og han holder paa, at denne Driftsplan ikke er saa vanskelig at gennemføre som Selskabets.

Sommerstaldfodring stemmer godt med hans Ønske, men han maa have indrettet sin Kvægstald dertil, og derpaa vil han begynde næste Foraar. Og tillige vil han forsvarlig indhegne ”en Græshave, grænsende lige til Fæhuset, hvor Kreaturerne, naar Stalden aabnes, kunde røre sig en Time eller to om Dagen, i Fald de som dertil uvante ej skulde taale den Stillestaaen”.

Med Hensyn til forbedrede Avlsredskaber, da er han især en stor Elsker af den saakaldte engelske Plov, men han har aldrig set den uden i Tegning, og ingen heromkring kan forfærdige den, og maaske kunde han heller ikke bruge eller behandle den, om han saa nogen Mulighed for at faa en forfærdiget, saa han tør ikke udsætte sig for den Bekostning. Men vilde det

høje Landhusholdningsselskab overlade ham en enten til Leje, Eje eller Brug, da vilde han ingen Møje spare sig for at blive en Mester med den.

Gennem Amtmand Faye, Thisted, svarer Selskabet i Skrivelse af 19. Marts 1831, og Svaret har sikkert været baade uventet og uvelkomment for Chr. Jørgensen. Efter at have omtalt, at den første Plan, der delte Marken i 12 Dele, var kuldkastet, og at Manden nu ønskede Jorden inddelt i 13 Marker og at tage langstraet Sæd i 8 af dem, deriblandt 3 Gange saadanne Afgrøder i Rad, kommer følgende:

”Det synes heraf, at han endnu ikke har faaet sin Lod ordentligt inddelt og ikke er enig med sig selv i Henseende til Valget af en fast Plan. At han allerede nu lader spore en saadan Vaklen i at bane sig Vejen til en gennemgribende Forandring i hans Agerbrug, vækker Tvivl om hans alvorlige Villie til at indføre denne med den Kraft og Anstrengelse, som nødvendigen maatte opbydes, for at Maalet kunde naas. Da man saaledes maa befrygte, at Hensigten med den Understøttelse, der var tiltænkt ham, nemlig at sætte ham i Stand til at fremstille et følgeværdigt Eksempel, vilde forfejles, har Selskabet fundet sig foranlediget til at tage det ham betingelsesvis givne Tilsagn tilbage. Dette bedes Deres Højvelbaarenhed at ville behageligen meddele saavel førnævnte Christen Jørgensen som Proprietair Schönau til Kjølbjgaard, der var anmodet om at føre Tilsynet med Vilkaarenes Opfyldelse.”

Først næste Aars 4. Jan. naar denne Skrivelse til Chr. Jørgensen. Der er særlig et Udtryk deri, som aabenbart gaar ham nær til Hjerte, dette nemlig, at han har *vaklet* i sine Beslutninger. Han, som saa mange anser for stædig og stejl, og som gaar sin egen Vej og kæmper for det, han anser for Ret, uden at se til højre eller venstre, at han skal være saadan en sølle, vaklevorn og uselvstændig Person. Dette ærgrer ham. Og hvor vil hans Modstandere ikke hovere! Den 19. Jan. 1832 sender han saa Selskabet flg. Gensvar:

”Med megen Græmmelse og Mismodighed modtog jeg først under 4. Jan. d. A. fra Amtet Udskrift af Det kongl. Landhusholdningsselskabs Bekendtgørelse, at den mig af Højtsamme under 18. Aug. 1830 lovede Driftskapital var tilbagetaget, fordi jeg i Skrivelse til Selskabet af 1. Marts 1831, ledsaget med Hans Højvelbaarenheds Hr. Conferensraad, Amtmand Ridder Fayes Skrivelse, skal have vaklet i min Bestemmelse eller Driftsplan. For at godtgøre om muligt og overbevise Selskabet, at jeg ikke er et Rør, der drives af Vinden og langtfra ikke vaklede, fordrister jeg mig til endnu denne Gang at besvare det med min ringe Skrivelse og føler derfor snarere Overbærelse, som jeg skriver mest i den Hensigt at fralægge mig det om mig fattede Begreb: at være vaklende; maatte det kun lykkes mig, maatte jeg kun forstaa at udtrykke mig tydeligt.”

Han søger at overbevise Selskabet om, at det var umuligt for ham at følge den foreslaaede Driftsplan. Og Sommeren gik, uden han fik Svar paa sin Henstilling, derfor vovede han ikke at foretage nogen Forandring med Jorden. Stalden har han med stor Bekostning faaet indrettet til Sommerstaldfodring. Han har altsaa ikke været vaklevorn, men enten maa Selskabet have misforstaaet ham eller omvendt. Han vil derfor gerne prøve igen, ogsaa for ikke at kaste Skygge paa de hæderværdige Embedsmænd, som har anbefalet hans Andragende, og han vil af al Kraft i Haab om Guds Velsignelse udføre den Plan, han har lagt.

”At jeg har mistet Selskabets mig lovede Understøttelse, den jeg saa højlig havde behøvet, er krænkende og gør mig meget modfalden, men end mere krænker det mig at have udsat mig for Naboers og for mange andres Haanlatter, der lige saa vel vidste, at Understøttelsen var mig lovet, som de nu med Glæde høre og vide, at den, jeg mener dog uden egen Skyld, er mig fratagen. Det var just Vand paa deres Mølle.”

Men han faar igen et Nej.

Der gaar nu tre Aar, saa lader han atter høre fra sig. 1 Marts 1835 sender han Selskabet en Skrivelse, hvori han, Tonen er lidt kry, vil lade det, vide, at han er godt paa Vej til at gennemføre den Driftsplan (med 13 Skifter), som ikke kunde blive godkendt. Han har forøget sin Kvægbesætning fra 16 til 24 Stk., uden at have mere Eng eller Agerjord, og han venter, at det bliver mere fordelagtigt for ham endnu, da det er hans faste Villie at indføre en fuldstændig Vekseldrift, saafremt Gud giver Helbred og Velsignelse som til Dato. Og han slutter Brevet med at indbyde Selskabet til, om Lejlighed gives, at besøge ham og overbevise sig om, at han taler Sandhed.

Der var en anden Sag, som Chr. Jørgensen stadig tumlede med, og hvori han ogsaa blev Foregangsmanden paa Hannæsland. Det var at faa bedre Avlsredskaber indført, særlig da bedre Plove. Bønderne benyttede jo den gamle, daarlige, Hjulplov, som deres Fædre gennem Aarhundrede havde brugt, og som der i Regelen skulde 4 Heste til at trække.

Ogsaa paa dette Omraade, Agerbrugsredskabernes Forbedring, har Landhusholdningsselskabet indlagt sig stor Fortjeneste. Det var saa vanskeligt at faa Bønderne bort fra det fra Fædrene overleverede, og særlig haard og langvarig blev Kampen for at faa Hjulploven afløst af Svingploven. Selskabet begyndte at indføre de nye Plove i Aaret 1770, men 50 Aar efter regnede man, at kun en af ti Plove i Landet var Svingplove. Der maatte gaa 80 Aar hen, før Kampen var sejrrigt ført til Ende.

For at opmuntre og dygtiggøre de unge Karle til at bruge de nye Plove, hvoraf der var flere Typer, lod Selskabet udføre Præmiepløjninger, hvor der kun maatte benyttes Svingplove; Præmierne var ret høje,

fra 10-40 Rdl., saa det kunde nok lokke de unge Karle. En saadan Præmiepløjning blev afholdt paa Aagaard ved Fjerritslev d. 21. Septbr. 1837; der var da 19 Konkurrenter og blev afgivet 11 Præmier til et samlet Beløb af 150 Rdl. I 1839 afholdtes der igen en Præmiepløjning paa Aagaard; da var der 45 Konkurrenter.

Selskabet uddelte ligeledes Svingplove til driftige Bønder; omkring 1820 kostede en baileysk Plov 30 Rdl., og den lettere, den amerikanske Plov, som særlig uddeltes til mindre Landbrug, 20 Rdl. Endelig hjalp Selskabet ogsaa til med at oprette Værksteder, hvor de nye Redskaber kunde laves. Saaledes, for at nævne et Eksempel her fra Amtet, lod det Hjulmand Chr. Pallisgaard i Ullerup, Heltborg Sogn, oplære til at lave Redskaberne⁴).

I flere Aar havde Chr. Jørgensen arbejdet paa at faa Svingploven indført i sin Hjemegn. Han laaner først en af de nye Plove af en Mand i Østerild, som havde faaet Præmie af Landhusholdningsselskabet for disse Plove. Samme Vinter arbejder han med selv at faa en lavet, men efter en noget anden Konstruktion; den bruger han saa i nogen Tid, og den er helt god uden til stiv Græs jord, men til Gengæld kan den laves for 5 Rdl. Senere laaner han en amerikansk Svingplov af Pastor Steenstrup, Hillerslev, og den har et stort Fortrin, selv om den synes ham noget for tung. Nu maa han se at faa lavet en saadan, og han faar Støbejern hjem fra Aalborg, bare nu Smeden i Arup kan lave den Slags Skærer. Stadig er han optaget af at naa et godt Resultat. Men endelig ser han sit Ønske opfyldt, idet Landhusholdningsselskabet i Skrivelse af 17. Maj 1836 meddeler ham, at det sender ham en Svingplov til Gave. Saa er han ovenpaa.

At han endnu ikke havde opgivet Tanken om igen at søge Landhusholdningsselskabet om Driftshjælp, synes at fremgaa af flg. Brev fra 1835 fra Pastor Steenstrup, Hillerslev⁵), adresseret til ”Velfornemme Sognefoged og Gaardmand C. Jørgensen, boende i Arup.”

Nu først, Kl. 7½ kom jeg af Kirken. Deres Karl har jeg opholdt, men jeg haaber, at hverken han eller Deres Heste have lidt Sult.

Jeg har ogsaa givet Indberetning til Landhusholdnings-Selskabet og det saaledes, som jeg kan forsvare, og De være bekendt. De faar vistnok, vil jeg haabe, en engelsk Plov, eller noget af lige Værdi. Vil De paany søge om Understøttelse for at indføre den Driftsplan, som De har sendt mig, da vil jeg anbefale Dem - men jeg tror, at De som indsigtfuld Mand, der ikke er uden Evner, nok vil med fri Hænder, og uden at være bunden virke lige hæderlig og lige nyttig - men da maa De indsende en Ansøgning - og

⁴ H. Hertel: Det kgl. danske Husholdningsselskabs Historie I, Side 245 ff. Svingplovens Indførelse i Danmark af I. C. la Cour.

⁵ Johannes Wogelius Steenstrup, Fader til de to saa berømte Steenstruper, Japetus og Mathias, var ikke alene en meget myndig og dygtig Præst, men han blev ogsaa anset for at være en af Thylands allerdygtigste Landmænd og Havedyrkere; hans fede Stude regnedes for de bedste langt omkring.

underskrive Planen. Vær af den Godhed, om De har Lyst til at entrere Selskabet paa nye, at komme til mig, men tidlig om Morgen thi den øvrige Dag raader jeg sjælden for. Min Plov kan De beholde til Brug til 14 Dage efter Høsten. Skæret er trængende til Skærping.

Hils Deres Kone. Vær selv hilset fra
Steenstrup.

Landhusholdningsselskabet virkede ogsaa for almen Oplysning; det udgav saaledes 19 Amtsbeskrivelser. Det havde overdraget Pastor Steenstrup, Hillerslev, at udgive en Beskrivelse over Thisted Amt, men da han kort Tid efter blev forflyttet til Viborg Stift, overdrog Selskabet Provst C. Djørup, Hassing, senere Thorup, til at fuldende Værket.

I dette fortjenstfulde Arbejde omtales Chr. Jørgensen flere Gange med al mulig Anerkendelse; det hedder saaledes⁶⁾:

”Gaardmand Christen Jørgensen, Arup, hvis Gaard til næsten 6 Tdr. Hartkorn kun har et Areal af 27 Tdr. Land geom. Maal uden nogen Højbjergning, dyrker den i 13 Lodder med: 1. Grønjordshavre, 2. gødet Vikkehavre til Staldfodring, 3. i Almindelighed Vaarrug, 4. Byg, 5. Bælgsæd, 6. Byg, 7. Havre, 8. gødede Kartofler og Kaalrabi, 9. Byg med Kløver i 4 Aar Dog saas hans Marker omhyggeligt dyrkede efter den ovenfor anførte Plan, og de udmærke sig betydeligt fremfor Naboernes i Kraft og Reenhed. Flere begynde at efterligne ham ved at slaae Vikkehavre grøn til Hø og lade Ploven følge Leen saa hurtigt muligt, ligesom og i at gaa over fra Alsæd til Vexeldrift, saa at det især skyldes hans Exempel, at hin og der efterhaanden bliver aflagt. Han har og omsider ved sin urokkelige Villie tilvejebragt Markfred uden Hegn.

Ja, Markfred! Den blev et Smertensbarn for mangen en fremskridtsvenlig Bondemand, for de nye Driftsmaader fordrede ubetinget Markfred. Det hørte nemlig ogsaa med til Bondens sejge Vedholden ved det gamle: saasnaert Sæden var i Hus, skulde alle Køerne slippes løs, ud over hele Bymarken, og saa gik det ud over deres Jorder, hvor der dyrkedes Afgrøder, der først skulde optages senere hen paa Efteraaret. Det hændte endda ikke saa helt sjældent, at den Bonde, der fordrede Markfreden respekteret, blev udsat for alvorlig Overlast af sine Standsfæller. Chr. Jørgensen forlangte ogsaa Markfred, ubetinget; der var ingen udenom - selv om han derved fik mange Ubehageligheder.

At dyrke Kaalrabi var paa den Tid noget ganske ukendt; Provst Djørup siger, at han kun har set Kaalrabi dyrket i aaben Mark hos Chr. Jørgensen, Arup, Peder Bach, Lildbjerg, og hos Peder Nørsgaard i Villerslev.

Ogsaa i Havedyrkning var Chr. Jørgensen et godt Skridt foran de fleste andre i sin Egn. Han anlagde en

smuk Have paa ½ Td. Land med mange Frugttræer og et bredt Læbælte mod Vest. Og Haven blev passet med Omhu. Lige uden for Sovekammervinduet stod et stort Æbletræ som ved kunstig Podning var bragt til at bære to Slags Æbler, til stor Forundring for mange.

Chr. Jørgensen blev alligevel paa Landbrugets Omraade i nogen Maade Exemplet for sin Egn; Eksemplet, som først haanedes og siden efterfulgtes.

* * *

Allerede i 1833 var det paa Tale at anlægge en Anløbsbro og et Vejanlæg ved Fæggesund. Fra Amtet kom der Skrivelse til Chr. Jørgensen, som da var Sognefoged, med Anmodning om sammen med tvende fornuftige og kyndige Mænd i Sognet at besvare en Del Spørgsmaal angaaende det paatænkte Anlæg, f. Eks. om Vanddybden over Grundene, Isdrift o. s. v.

Men først i 1839 bliver Anlægget til Virkelighed. Den 3. April udliciteres Arbejdet og Chr. Jørgensen vover at byde det ind og er nu Amtets Entreprenør. Havde han vidst, hvor mange Bryderier dette Foretagende skulde volde ham, havde han maaske ikke været saa dristig.

Sognene paa Hannæs skulde møde med Vogne og køre Fyld og Sten. Men saa har det halve af Øsløs Sogns Vasepart ikke kørt det fornødne Fyld, og det, som var kørt, maatte kasseres, da det var altfor løst. Saa mødte samme Sogns Vogne og kørte kun 1 Læs Smaasten i Stedet for, at hver Sognevogn skulde have kørt 4 Læs. Saa var Tømmerby Sogns Vogne meget bagefter. Og saa maa han føre Klage til Herredsfogden over, at Beboerne ikke vil efterkomme hans Befalinger; f. Eks.: ”Ligeledes ønsker jeg Sognefogden beordret til at tilholde Sognets Beboere at efterkomme mine Ordre; thi Lambert Pedersens Karl befalede jeg at skaffe et Læs fint Grud (Grus) eller Sand af Vasen igen, som han imod min Ordre havde kørt paa, men han lod det blive liggende, da han beraabte sig paa, at Sognefogden Jens Møller, Arup, havde givet ham Lov til at lade det ligge”. Saa Vrøvl har han nok af.

Desuden var det jævnlige ugunstige Vejr. Saaledes ødelagde en Storm i Aug. 1840 en Del af Broanlægget, før det var færdigt, og der maatte en Synsforretning til for at taksere Skaden. Den 21. Septbr. 1840 mødte Søren Pedersen Sigvard af Øslev i Kettrup Sogn og Niels Sørensen af Andrup ved Fæggesund for at afholde Taksationsforretning over den Skade, Stormen havde forvoldt. Til at vejlede ved Forretningen var paa Kancelliraad Herredsfoged Qvistgaards Vegne Fuldmægtig Bredstrup til Stede samt Sognefogden Otto Andersen af Lild, Gregers Thomsen af Tømmerby, Mads Thorup af Øsløs og Jens Møller af Arup.

Men endelig bliver dog Arbejdet færdigt, og der afholdes Afleveringssyn i Aug. 1841. Chr. Jørgensen spandt ikke Silke af dette Foretagende; efter hans Regnskab at dømme led han et Tab paa 102 Rdl.

⁶ C. Djørup: Thisted Amt, Side 235.

Den 4. Oktbr. 1842 var Chr. Jørgensen til Løgstør Marked og maatte da vente ved Aggersund i 8 Timer, da der var Vanskeligheder ved Overfarten. Han forundrede sig højligt over, at der ikke paa saadant et stærkt befærdet Sted fandtes Færgebro ligesom nu ved Fæggesund. Hjemkommen fra denne Rejse overvejer han dette nøjere, og trods de mindre behagelige Erfaringer ved Fæggesund ender det med, at han til det kgl. Rentekammer indsender Plan og Forslag til et Broanlæg med Færgeleje ved Aggersund. Og hvis hans Forslag tages til Følge, tør han nok love, at Bekostningerne i Forhold til Indtægterne kun vil blive som 1 til 8.

Rentekammeret svarer, at det har sendt hans Skrivelse ind til General-Postdirektionen - men Chr. Jørgensen blev nu alligevel ikke Entreprenør den Gang.

Men hvilken Fremdrift er der ikke i denne Mand.

Senere hen i 40erne har han atter noget Vejarbejde; han kommer da i Strid med Sogneraadet, som for hans Regning havde ladet køre Grus paa en Vejstrækning, som det mente, han stod til Rest med. Bekostningerne derved udgjorde 9 Rdl. 3 Skil.; ”for et Arbejde, som jeg kunde have forrettet i 4 Timer”, skriver Chr. Jørgensen. Og han retter nu en ordentlig Straale mod Sogneraadet: ”Jeg anfører dette saa ligefrem for at vise enhver Bonde, hvor let han kan skaffe sig Ret, naar han har med et Sognersad at bestille, hvis Erklæringer er ufejlbare. Jo, jo, et Sogneraad er ikke at slaa Spar 2 til; det er en Samling af Mennesker, hvis Læber dryppe af Visdom, hvis Tale er sødere end skøn Honning - som giver en lystelig Lugt fra sig, som Kanel og kosteligt Myrra (vid. Syrak 24)”. Derefter henvender han sig til de tre Sogneraadsmlemmer Proprietær Kjærulf, Jens Amtoft og Sognefoged Jens Møller, som havde indberettet Sagen for Herredsfogden, ”at de en anden Gang tænke, før de skrive, ifald de kunne tænke, for ikke at sige noget, de ei kan bevise; thi ”en viis Mand tier, til han ser sin Tid, men en dristig Gjek kan ikke tøve, til Tiden kommer (vid. Syrak 20,6)”.

* * *

Der var dog en anden Sag, som laa Chr. Jørgensen særlig varmt paa Hjerte, og som han altid omfattede med den største Interesse; det var Vejlesagen, at faa Arup og Vesløs Vejler inddæmmede og tørlagte. Denne Sag bliver han aldrig træt af at arbejde og kæmpe for, og han ofrede megen Tid og mange Penge derpaa og gjorde adskillige Rejser omkring i Landet for at se andre Udtørringer, f. Eks. til Lammefjord. Selv fik han ikke nogen Andel i selve Udtørringsarbejdet, men han oplevede dog til sin store Glæde at se Sagen gennemført.

Blandt hans efterladte Papirer fandtes en Mængde Breve og Ansøgninger vedrørende Udtørringen; tillige har han arbejdet med at lave Planer og Tegninger over Hoveddæmningen; Tegningerne, som undertiden er

udførte i Vandfarve, er vel nok meget mangelfulde, men illustrerer ellers godt nok, hvad han mener.

Den første Skrivelse fra hans Haand ang. Vejlerne er dateret d. 2. Juli 1841 og stilet til Herredsfoged Qvistgaard. Han foreslaar heri at anlægge en Dæmning med Sluser over Arup Vejle, hvorved de 6 Sogne paa begge Sider, nemlig Øsløs, Vesløs, Arup paa den ene Side og Østerild, Hunstrup og Hjørdemaal paa den anden vilde faa store Fordele, især da de tre første Sogne, som vilde faa meget kortere Vej til Thisted, og de andre lettere Adgang til Fæggesund med deres Kreaturer. Han regner ud, at til Dæmningen vilde ikke medgaa stort mere Fyld end 1 Favn Jord af hver Td. Hartkorn af alle 6 Sogne, naar Arup By gjorde dobbelt Arbejde pr. Td. Hartkorn og kørte med dobbelt saa mange Vogne.

Da Herredsfogden imidlertid slet ikke besvarer hans Henvendelse, indsender han Plan og Forslag til Amtmanden, Kammerherre Rosenkrantz, Thisted.

Han udarbejdede ogsaa en Liste over, hvor stor omtrent den aarlige Skade var for hver Lodsejer i Vesløs og Arup, som havde Jord ud til Vejlerne, ved at der ikke var en Dæmning. For Vesløgsgaard alene anslaaes Tabet til ca. 60 Rdl. aarlig, men for alle Lodsejere i Vesløs og Arup til 1067 Rdl. aarlig.

Sidst i 40erne fremkommer han ogsaa med Forslag til Inddæmning af Hokserhavn, men Amtmand Rosenkrantz svarer ¹³/₅ 1850, at til dette Foretagende fordres mindst en Kapital af 4000 Rdl., og den kan under de daværende Krigsforhold ikke skaffes til Veje.

Saa gaar Tiden til sidst i 50erne. Chr. Jørgensen har dog langtfra givet op endnu; stadig tumler han med Planer og Forslag og søger at opildne andre til at støtte sig i sine Bestræbelser.

Den 1. April 1859 indsender han da følgende Andragende til selve Kongen:

Til Kongen!

Da jeg flere Gange for nogle Aar siden har talt med mine foresatte om en Dæmning over Arup Vejle og tidt haft Medhold og tænkt meget derover siden, saa besluttede jeg for et Par Aar siden at samle en Del Underskrifter paa mit Forslag, der medfølger som Bilag, som næsten alle Sognebeboere underskrev. Det opvakte vel en Del Ønsker om en Dæmning, men ikke videre. Men for at fremme det vigtige Arbejde, som jeg mener kan fuldføres i 3 Aar, til stor Fordel i Tidens Længde og uden Tab for nogen, naar min allernaadigste Konge vil unde mig Ejendomsret over Fjordbunden inden for Dæmningen, som medfølgende Anslag siger Størrelsen paa, for at holde det salte Vand ude. Samt Ret til at tage udenfor til Dæmningen; thi saa mener jeg, at godt Siv og Rør o. s. v. vil vokse enkelte Steder og udbrede sig Aar for Aar inden for Dæmningen. - Men da min Formue ikke er tilstrækkelig til saa stort et Foretagende, saa er min Beslutning, at saasart jeg erholder denne Ret, vil jeg af yderste

Kræfter høre om flere Interesserede; thi i Arup og Vesløs Sogne kan der ikke faas saa mange, at det kan blive tilstrækkeligt, fordi der er noget at vove”.

Indenrigsministeriet svarer, d. 28/5 59, at det kan ikke bevilges Chr. Jørgensen at inddæmme det omtalte Areal af Limfjordens Vande, og det kræver - rimeligt nok - mere detaillerede Oplysninger om hele Foretagendet.

Chr. Jørgensen taber dog ikke Modet, men indsender ny Ansøgning til Amtet. Han synes, at det nok maatte kunne paalægges de tilstødende Sogne at komme Arup til Hjælp ved Anlægget. Amtet kan naturligvis ikke gaa ind paa denne Tanke, men henstiller, at han ved en sagkyndig Mands Bistand udkaster en fuldstændig Plan til Inddæmningsarbejdets Udførelse og derefter sikrer sig Lodsejernes Bistand.

I Aug. 1862 gaar han igen til Indenrigsministeriet om Koncession. Han siger denne Gang, at han dels ved egne Midler og dels ved Aktier vil være i Stand til at tilvejebringe de nødvendige Pengebeløb. Og han hævder stærkt, at han dog er den første, der har fostret Ideen til Inddæmning - længe før andre havde tænkt derpaa.

I en Ansøgning nogle Maaneder senere oplyser han, at han vil kunne udføre Arbejdet for 20,000 Rdl., og at hans Pengeforhold er saaledes, at han kan føre Arbejdet til Ende. Denne Ansøgning er ledsaget af Sogneforstanderskabets Anbefaling. Deri siges, at ”han er en velstaaende Mand, der er Ejer af en ikke ubetydelig Landejendom; hans Formue kan anslaaes til 12,000 Rdl., og han er gældfri. I en Række af Aar har han beskæftiget sig med at udfinde den rette Maade til at inddæmme Vejlen, der grænser næsten til hans Ejendom, og man formener, at han har sat sig godt ind i denne Sag, der ligger ham meget paa Sinde. Endelig er han en sjælden driftig og forstandig Mand”.

I April 1863 har Chr. Jørgensen endelig en ordentlig Plan færdig over Udtørringen. Planen er affattet af den unge Landinspektør Bille i Skyum Præstegaard, senere i Thisted, som ogsaa har udført Nivelleringsarbejdet og et Situationskort. Dæmningens Krone foroven skal have en Bredde af 6 Alen, Højden $2\frac{3}{4}$ Alen, hvilket er 2 Al. over alm. Vandstand og 1 Al. over Højvande. Skraaningen paa Ydersiden faar Anlæg af 4 og 3 og paa Indersiden af 3 og 2, og Ydersiden beklædes med Sten af passende Størrelse. Dæmningens Kærne dannes af Materiale fra Fjordbunden. Gennem Dæmningen føres 10 selvvirkende Sluser med Jærnfalddøre og hver med 1 Kvadratalen Aabning. Hele Arbejdet menes at kunne fuldføres i 4 Aar. Udgifterne til Materialet ved Dæmningen antages at ville beløbe sig til i alt 10,940 Rdl., nemlig:

5,300 Cbf. Jord à 1 Rdl.....	5,300 Rdl.
410 Cbf. Sten à 10 Rdl.....	4,100 Rdl.
74,000 Kvadratalen Græstørv à 10 Rdl. pr. 1000 Al.....	740 Rdl.
<u>10 Sluser à 80 Rdl.....</u>	<u>800 Rdl.</u>
I alt.....	10,940 Rdl.

I Planen findes dog mange andre Bestemmelser, f. Eks. at de nødvendige Landgrøfter til Landvandets Afledning bekostes af Entreprenøren; ligeledes er der Regler for Anlæg af Veje og Broer over Vejlen og for Skelsætning.

Efter at denne Plan var indsendt til Indenrigsministeriet, kommer der Svar, at der nu er indkommet tvende andre Andragender paa Koncession over Arup og Vesløs Vejler, nemlig fra Kbm. Wulff af Svenstrup Østermølle ved Aalborg og fra engelsk Civilingeniør Henry Earle, og det lader til, at Ministeriet er mest stemt for at meddele Wulff Koncession, men vil i øvrigt ikke endnu give noget endeligt Svar.

Chr. Jørgensen og Kbm. Wulff har, saavidt det kan ses, før drøftet Udtørringsforetagendet; nu kommer det til nye Forhandlinger mellem dem, og Chr. Jørgensen erklærer sig villig til at tage $\frac{1}{3}$ Part sammen med Wulff. Det trækker dog i Landdrag med Koncessionen, og da det Hele igen ser ud til at skulle løbe ud i Sandet, indgaar Beboerne i Vesløs og Arup til Kongen med Ansøgning om Hjælp til Chr. Jørgensens Plan med mindst 10,000 Rdl. Men Ministeriet nægter fremdeles.

Imidlertid er der kommet et nyt Projekt frem, nemlig ved Ingeniørlojtnant Nyholm, over Arup Vejlen Inddæmning i Forbindelse med et Kanal anlæg fra Hokserhavn til Viksø Bugt, og derfor stilles Wulffs og Chr. Jørgensens Koncession foreløbig i Bero.

I 1866 begynder Dæmningsarbejdet ved Bygholm Vejle, og Chr. Jørgensen kan da ikke dy sig; han banker igen paa Ministeriets Dør, hvorpaa han har banket saa tidt, og lader det vide, at han tør driste sig til at sætte en lignende Dæmning over Arup Vejle, bare han kan faa Tilladelsen dertil. - Nægtet.

Det bliver imidlertid ikke til noget, at Kbm. Wulff faar Koncession, og efterhaanden glider ogsaa Chr. Jørgensen ud af Betragtning, skønt han med aldrig svigtende Energi endnu flere Gange gør Forsøg paa at faa Sagen rejst igen.

Den 8. Febr. 1877 afholdtes en Landvæsenskommissionsforretning over Vejlen, og Mødet holdtes i Vesløs Skole. Han gør da et sidste Forsøg og indgiver til Kommissionen Anmodning om, at der maa bevilges ham Del i Udtørringsarbejdet, da der nu er Udsigt til, at Ingeniør Earle vil faa Koncession. Men Hr. Earle kan ikke gaa ind paa hans Forslag, og Kommissionen har ingen Myndighed til at bevilge hans Anmodning.

Selv fik Chr. Jørgensen altsaa ikke nogen Andel i Udtørringen, men det var alligevel en stor Glæde for den gamle Mand at se, at Arbejdet endelig blev begyndt, og at han fik Lov til at opleve det.

Den Dag, da de første Tipvogne naaede det østre Land, var han mødt, og da Vognene stødte mod Land, slog han ud med Armene og udbrød:

”Velkommen du skønne, forønskede Dag,
jeg har dig ventet saa længe!”

Tør a nu virkelig sej' de' (sige det)?" fjøjede han straks til bagefter; det var næsten, som om han ikke rigtig turde tro paa, at den Sag, som han gennem mange og lange Aar havde ofret saa megen Møje, Tid og Penge, og som havde staaet for ham som et af hans Livs største Ønsker, nu endelig var ved at føres ud i Virkelighedens Verden.

* * *

Ogsaa paa et andet Omraade var Chr. Jørgensen Foregangsmanden, der gik sin egen Vej, hvor kun faa fulgte ham. Han førte nemlig Dagbog, og han førte og kunde føre Regnskab. Uafbrudt, næsten Dag for Dag, gennem tæt ved 50 Aar har han trofast ført sin Dagbog og ført den omhyggeligt og pænt. Ført ind særlig hvad der passerede i Hjemmets daglige Liv, men undertiden er enkelte særlige Begivenheder ude i Byen eller Landet taget med. Det er næsten en Bedrift. Lad være, den er en af de smaa, saa vidner den dog om en Vilje og Udholdenhed, som ikke er saa helt almindeligt endda.

Og saa har han tillige gennem en lang Aarrække ført indgaaende Regnskab over Indtægter og Udgifter og over Gaardens Drift, f. Eks. over den aarlige Avl af Korn baade i Tdr. og Læs, samlet og for hver Slags Afgrøde. Fra 1826-64 har han hvert Aar noteret Datoerne for Foraarsarbejdets Begyndelse og for Tilsaaning og ligeledes for Høstens Begyndelse og Varighed.

Gaardens Jorder var jo delt i 13 Skifter; hvert har sit Nr., og der føres nøje Bog over, hvor meget der saas og avles i hvert Skifte. Ligeledes anfører han Aar efter Aar de skiftende Priser paa Korn og Kreaturer, idet han gerne tager Prisen paa 1 Td. Rug og 1 Ko som Norm.

Der ligger ikke saa faa gode kulturhistoriske Oplysninger gemt i alle disse omhyggeligt førte Optegnelser.

Her nogle Prøver:

1826: Ud at pløje $\frac{18}{3}$, tilsaaet $\frac{23}{5}$, - ud at høste $\frac{22}{7}$, indhøstet $\frac{14}{8}$, henholdsvis 66 Dage og 17 Dage.
 1836: Ud at pløje $\frac{21}{3}$, tilsaaet $\frac{25}{5}$, - ud at høste $\frac{24}{8}$, indhøstet $\frac{5}{10}$, henholdsvis 65 Dage og 42 Dage.
 1844: Ud at pløje $\frac{11}{4}$, tilsaaet $\frac{29}{5}$, - ud at høste $\frac{26}{8}$, indhøstet $\frac{19}{9}$, henholdsvis 49 Dage og 23 Dage.

Avl baade i Tdr. og Læs:

1826: 85 Tdr. Byg, 34 Tdr. Rug, $21\frac{1}{2}$ Tdr. Havre, 5 Tdr. Ærter, ialt $145\frac{1}{2}$ Tdr.
 1829: 130 Tdr. Byg, $22\frac{1}{2}$ Tdr. Rug, $41\frac{1}{2}$ Tdr. Havre, 2 Tdr. Ærter, ialt 196 Tdr.
 1846: Ialt 193 Tdr. Korn samt 165 Tdr. Kartoffler.
 1854: Ialt 297 Tdr. Korn og 91 Tdr. Kartoffler.
 1843: Ialt 109 Læs Korn; Rug 41 Læs, Byg 44 Læs, Havre 24 Læs.
 1868: Et meget tørt Aar, avlede kun ialt 95 Læs Korn.

Priser paa Korn og Kvæg:

1826: 1 Td. Rug 6 Rdl., en jævn Ko 16 Rdl.

1829: 1 Td. Rug fra 3-4 Rdl., en Ko 24 Rdl.
 1831: 1 Td. Rug 6 Rdl., 1 Td. Byg $3\frac{1}{2}$ Rdl. - 1 Ko 18 Rdl. Stude godt Køb.
 1846: 1 Td. Rug 8 Rdl., 1 Td. Byg 5 Rdl. (1 Td. Byg kostede kort Tid 9 Rdl.), Havre $4\frac{1}{2}$ Rdl., 1 Ko 30 Rdl., cirka.
 1854: 1 Td. Rug c. 5 Rdl., 1 jævn Ko 50 Rdl., 1 Aarskalv 20 Rdl.

Af det daglige Regnskab:

1833 $\frac{20}{12}$: Jordmoderen 5 Mk. 5 Sk.
 1834 $\frac{31}{1}$: Min Kone i Kirke, Præsten 1 Rdl., Degnen 3 Mark, Almisse 5 Mk.
 1833 $\frac{1}{6}$: $\frac{1}{4}$ Ol Flynder 1 Mk. 8 Sk., $\frac{6}{6}$: 5 Par Træsko 4 Mk., $\frac{2}{11}$: Drengens Løn 5 Rdl. 3 Mk., Pogens 11 Rdl., Karlen $\frac{1}{2}$ Aars Karleløn 6 Rdl. -
 1843 $\frac{28}{7}$: Tilsatte paa Rejsen til Agger Kanal 3 Mk.

Ved Aarets Slutning gør han Forholdet op mellem Indtægt og Udgift, og naar Udgiftssiden er størst, og det er særlig Tilfældet i de første Aar, saa noterer han Underskuddet med Ordet "Defekt", f. Eks.:

1827: Indtægt 113 Rdl., Udgift 265 Rdl., Defekt 152 Rdl.
 1835: Indtægt 460 Rdl. Udgift 601 Rdl. Defekt 141 Rdl.
 1837: Indtægt 359 Rdl. 1 Mk. 6 Sk., Udgift 316 Rdl. 5 Mk. 4 Skil., Overskud 42 Rdl., 2 Mk. 2 Skil.
 1842: Indtægt 578 Rdl., Udgift 354 Rdl., 5 Mk. 9 Skil., Overskud 224 Rdl., 5 Mk. 9 Skil.

Udtog af Dagbogen (begyndt d. $\frac{23}{4}$ 1826, sluttet d. $\frac{21}{8}$ 1875).

1826 $\frac{23}{4}$: En Datter, Rebecca, født Kl. 6, døbt af Kærup Præst. - $\frac{8}{8}$ Barsel, 30 Faddere, varede i 3 Dage. $\frac{1}{9}$: I Præstegaarden at age Møg.
 1827 $\frac{27}{5}$: En Søn født i Nat Kl. 12. $\frac{3}{6}$: Døde vor Søn Kl. 3. $\frac{14}{12}$: Slagtede vor Galt, vejede 16 Lispd.
 1829 $\frac{2}{7}$: Ved Amtmanden med Papirer om Veksel-Drift. $\frac{25}{10}$: Barn til Kirke, 10 Faddere.
 1830 $\frac{8}{5}$: Fæ ud, godt Vejr i 12 Dage og meget Græs. Ved Hav med Præstens Tiende. $\frac{21}{5}$: Var Kongen her, og det sorte Øg var for Kongens Vogn.
 1831 $\frac{3}{1}$: Tø - og vor Dreng fik en Finger af i Hakkelskisten. $\frac{31}{5}$: Nu dejligt Vejr efter Regn. Heste og Køer meget dyre, 1 Td. Rug 8 Rdl., 1 Td. Byg $4\frac{1}{2}$ Rdl.
 1834 $\frac{29}{4}$: Kom C. Kiergaard og hans Kone, som jeg skal have 800 Rdl. for at give Aftægt.
 1838 $\frac{22}{4}$: I Thisted, kørte i Bløde i Kløv; efter Avisen har de gaaet fra København til Bornholm.
 1839 $\frac{8}{1}$: Blæste vort Hus ned. I Dag Formiddag gaar Vandet eller Fjorden op til min Mødding og i Eftermiddag op i Møddingen. - $\frac{9}{1}$: Vandet har samme Højde - der er mange Mennesker, der har taget Skade af Oversvømmelse. $\frac{10}{1}$: Vandet faldet $\frac{1}{2}$ Al. - $\frac{11}{1}$: Vandet faldet $\frac{1}{2}$ Al. - $\frac{12}{1}$: Kørte deres Korn af Huse i Nr. Arup, Blæst endnu. - $\frac{20}{1}$: Kjersten Obels Begravelse. $\frac{5}{10}$: Til Bryllup paa Søren Holm.

- 1840 ¹⁵/₈: Orkan, som slog vort østre Hus ned, som er anden Gang, og var nærved at have taget vor Lade, er vel Skade for omtrent 20 Rdl., men Korn blæste ikke stort af, da det regnede.
- 1841 ³/₃: Paa Lyvland (Livø). - ³/₄: En stærk Jordrystelse imellem Kl. 3 og 4 om Eftermiddagen, da Anders Ingvarsen stod for Præsten med sin Brud, saa Folk blev forskrækkede og for ud af Kirken. - ²⁰/₈: I Dag forsamlede om Provincialstænder.
- 1842 ²/₂: Gaar til Viborg. - ⁹/₂: Hjem gik - østen om. - ³⁰/₅: I Viborg. - ¹⁸/₇: Kongen i Thisted. - 29/7: Tog jeg fra Aalborg til København, var der i 7 Dage. - ⁸/₉: Vor Degn ude med Dommen. - ⁸/₉: Ud gav jeg Skøde; jeg tabte ved begge Retter Sagen om Contrakt og Skøde, c. 200 Rdl. - ¹⁷/₉: Døde min Fader Jørgen Kløv.
- 1843 ²⁸/₇: Kørte op til Agger Kanal med min Kone, 6 Folk paa Vognen, kom igen om Natten. ²⁸/₉: Præmiepløjning. - ³/₁₂: - Vor Fader (C. Kiergaard) døde i Nat Kl. 4 slet, han blev syg d. 31. Oktober. - ¹⁴/₁₂: Begravet, Præsten 5 Rdl. for Prædikenen.
- 1844 ²⁵/₁: Saa stor en Fog og Frost, at der ikke har været Mage til i mange Aar. ³⁰/₅: Drukne 6 Fruentimmere og 1 Mand i Fæggesund.
- 1845 ⁴/₃: Døde min Moder. - ²⁸/₁₁: Slagtede en Ko, som Ingvar havde købt det halve af; dens Vægt var 15 Lspd. Kød, ³/₂Lspd. raa Tælle, Huden 4 Lspd. 3 Pd., var bleven gyvet i 6 Uger.
- 1846 ⁹/₉: Den gamle Gase død, som vor Fader havde med sig fra hans Gaard; da var den 7 a 8 Aar gl., altsaa 19 a 20 Aar ialt. - Saa Prinsen i Østerild. ³¹/₁₂: Efter min Købmands Regning har jeg brugt c. 70 Potter Brændevin a 17-20 Skl.
- 1847 ²/₁: Gik til Thisted ligefrem over alting, ingen Tider bedre Gang. - ¹⁹/₁: Nattefrost i lang Tid, godt Vejr. Faar gaar ude, synes at blive lidt Foder, i Thisted med Konen, som købte for c. 8 Rdl.
- 1849 ²⁴/₁: I Thisted med 7 Tdr. 2-radet Byg og kørte løbsk om Aftenen og havde nær forlist begge Heste, da de satte fra Skovsted og ud ad Lønnerup til, men kom dog over (Vejlen) og hjem Kl. 10. - ⁹/₁₂: Lave Vande ved Løgstør, saa der ligger 25 Fartøjer og kan ikke komme over.
- 1850 ²⁶/₃: Min Søn med flere af Sted til Orlogs. - ³⁰/₉: Min Søn hjem igen, fik Bagbud i Aalborg. - ²⁰/₅: Kørte til Aalborg med 11 Matroser, godt Vejr. - ²⁹/₁₀: Fik 4 Stude for vor sorte Aaring, en meget stor og pæn Stud koster kun 12 Rdl.
- 1851 ²/₃: Gjorde Krigerbal og fik 1 Rigsdl. for Parmed 2 Gange varm Spise, men 3 Retter Mad til første Maaltid, én Gang Kaffe, 2 Gange Puns.
- 1852 ¹²/₇: I Dag af Sted til København, godt Vejr - I Kbhvn. Kl. 7; ca. 4 Timer til Aalborg, 7 i Dito, 14 til Kbhvn. — ¹⁴/₇: I Sorgenfri og Lyngby . . . saa Drewsens Gaard, Hjortekær, Dyrehauge, Charlottenlund. - ¹⁵/₇: I den Botanisk Have, Matrikels-Kontoret. — ¹⁶/₇: Thorvaldsens Museum, Malerisamlingen, Tivoli o. s. v. ¹⁸/₇: Til Roskilde, i Kirken, til Holbæk. - ¹⁹/₇: Fra Holbæk over Fjorden 24 Skil., kørte 1 Mil for 3 Skil., gik ¹/₂ Mil. (Han besøgte Udtørringen ved Lammefjord).
- 1853 ¹⁶/₇: Nu skal jeg give en Daglejer til Høst 24 Skil. om Dagen; det er Poul Madsen. - ⁹/₉: Til Lerup Marked, købte 1 Helmus for 11 Rdl., Plougstud for 30 Rdl., 1 Ko for 27, 1 for 18 og 1 for 12 Rdl.
- 1858 ³/₁: Stangede mange Aal paa Melfjord. Blæst, ellers meget godt Vejr, saa der næppe har været Mage til Vinter.
- 1860 ¹⁴/₄: Satte c. 90 Gran, 90 Esk, 60 Ahorn, 10 Elm, 10 Eg foruden Pil og Poppel.
- 1861 ¹⁰/₄: Farer omkring at faa Underskrifter at Vejlerne maa inddømmes. - ¹¹/₄: En svær Kuld'. - ²⁶/₇: Fik mit højre Ben neden Knoglen i Stykker. Landmaaleren er her at sætte Skel mellem Fjord og Land.
- 1862 ¹⁰/₁₀: Til København om Vejledæmning. - ²⁴/₅: Var her en Ingeniør Baun fra Ministeriet om Dæmning.
- 1864 ⁵/₂: Rømmede Dannevirke i Aftes. - ⁵/₅: Der er kommen mange Dragoner over Fæggesund, og 4 Kanoner. - ¹⁴/₅: Kom Dragoner, saa vi havde 13 Heste og 12 Karle. - ²⁰/₅: Bestemt til Sygestald. - ²⁶/₅: Nu 20 syge Heste, med Lungesyge og Sadelbrud. - Juni: Havde Sygestald for 3de Dragonregiment og havde fra d. 20. Maj til 19. Juni inklusive ca. 400 Heste á 1 Skil. daglig og 80 friske á 2 Skil. daglig. - ²⁹/₆: - Kom en stor Mængde fra Mors over Fæggesund og skulde ud ved Frederikshavn, som der var mange, der maatte køre til, men vi blev fri, da vi havde tvende Heste, som havde faaet Lungesyge fra Sygestalden, og som ikke maatte bruges en Maaned efter d. 24de.
- 1865 ¹⁵/₂: Har været i Struer paa Is, varede i 4 Dage, c. 12 Gr. Frost. - ⁶/₉: Kørte til Stadil Fjord.
- 1868 ¹⁵/₇: Tog med Dampskibet til Aalborg, var omkring Vildmosen, meget Vand, en unyttig Ejendom. ⁴/₈: Opskaaren, varede i ⁸/₂ Dag. - ¹⁰/₈: Indhøstet. Det kunde rummes vesten i Øster Lo. 1 Td. Sæde med Byg i 1 Førring.
- 1869 ⁸/₄: Anders podede og satte 7 Podekviste i én Podestamme. - ³/₇: Af Sted paa Jernbane fra Skive til København. - ⁴/₇: Med Bane til Odense, der om Natten, gik paa Fyn, et dejligt Land. Fra Nyborg til Hillerød der om Natten, ogsaa et dejligt Land. Derfra til København til det 11te Landmandsmøde, meget fornøjeligt. Laa i Kbhvn. i 2de Nætter, 3 Mk. for hver Nat af Seng. Det kostede min Søn og mig 13 Rdl. paa Banen, 8 Rdl. paa Damperen, i alt ca. 38 Rdl.
- 1874 ²⁵/₁: Døde min Kone efter ca. 2 Dages Smerter, ventelig af Gigt. Doktoren var ved hende 2 Dage før. ⁵/₂: Begravet og prædikede Præsten, ham gav jeg 4 Rdl., Degnen 2 Rdl., cirka 50 Mennesker. Begravelsen varede i 3 Dage. - ¹⁵/₅: Blev kørt paa i Thisted; jeg blev bragt paa Sygehuset og var der i 4 Dage, men skulde have været der i 8 Dage. - ²¹/₅: Min Søn til Forlig med L. P. Knudsen og blev

henvist til Sag. Jeg er daarlig, siden jeg kom hjem, og kan ikke røre det ene Ben. –

* * *

I Sdr. Arup i den gamle Gaard, hvor man særlig lagde Mærke til det smukke rummelige Stuehus med Aarstallet 1828, henlevede Chr. Jørgensen sit Livs Dage. Han døde d. 30. Decbr. 1881. En ret mærkelig Mand var han; baade i Kundskaber og i Fremskridtsvilje gik han foran de fleste af sine Jævnlige paa sin Egn. Altid higede hans Aand fremad; altid tumlede han med de nye Tanker og Ideer, der skød frem med den ny Tid. Mange Gange blev han paa Grund af sit kantede Væsen misforstaaet af sine Standsfæller, som ikke kunde eller turde følge ham, men han gik støt sin egen Vej, vis paa at den Dag nok kom, da de fulgte efter. Han var Foregangsmanden, der saa, at det var Fremskridt og Dygtighed, der skulde hjælpe Bondestanden fremad.

Stejl og stridbar kunde han være. Han holdt paa sin Ret, fordrede den uden Omsvøb, men undte ogsaa andre deres. Ofte var han indviklet i Processer; han sagde da gerne, naar han fik saadan en Sag: "A vil si', hvordan de' ka' go".

Engang var han og Sønnen Anders, der overtog Gaarden efter ham og ogsaa var en meget oplyst Mand efter sin Tid, blevet uenige om et eller andet Spørgsmaal, vistnok om Ordlyden af et Skriftsted. Den gamle blev hidsig og raabte: "De' gælder s'gu mi' Knap, Ajs!" Det viste sig, at Anders havde Ret, men han var alligevel saa hensynsfuld at lade den gamle beholde Knappen.

Chr. Jørgensen var en stor Regnemester. I Gaardens Dagligstue hang altid en Regnetavle med Griffel, saa han til enhver Tid kunde gaa i Lag med de Udregninger og Planer, han altid gik fyldt med. Og han kunde godt lide, at Gaardens Folk ogsaa benyttede Tavlen, og han gav dem undertiden Regnestykker for, f. Eks. ang. Gaardens Drift eller lignende. Han skal endogsaa have anskaffet sig matematiske Lærebøger for at sætte sig ind i Matematikkens Mysterier og prøve paa at finde x og y, men det vilde nok alligevel ikke rigtig lykkes for ham.

Han læste ogsaa meget, ogsaa paa sine gamle Dage. Engang som ældre Mand sagde han: "Ja, a rejser for Tiden i Afrika"; han læste nemlig Rejsebeskrivelser.

Og saa skrev og noterede han meget flittigt. Hans efterladte Papirer⁷⁾ tæller foruden Dagbogen og Regnskaberne flere Hundrede Breve, Ansøgninger, Dokumenter og Kopier; han tog altid Afskrift af, hvad han skrev.

Som det kan ses af hans Dagbøger gjorde han mange Rejser, ofte ledsaget af Sønnen Anders; han

vilde ud at se og lære noget. Paa sine mange Ture i Omegnen kørte han i nogle Aar med et stort knoklet Øg, der hjemme i Gaarden gik under Navnet "Mazurka". Men ellers kørte han jævnlig løbsk; vel sagtens fordi hans Tanker altid tumlede med et eller andet Problem, saa han glemte Hestene. En mørk Aften kørte han løbsk ved Østerild, da han kom fra Thisted Marked, og Hestene løb helt hjem til Arup. Hans Døtre, som var med, mistede nogle Silketørklæder, de havde købt paa Markedet, men ellers kom ingen til Skade.

Engang, da der skulde være Folketingsvalg paa Bjerget, var Gaardmændene forsamlede i Skolen for at tage Bestemmelse om, om de Valgdagen skulde køre med Smaafolk til Valg. Der var da en, der ytrede, at naar der blev ydet Smaafolk saadan en Tjeneste, saa skulde de ogsaa stemme paa Jens Bach. Da blev Chr. Jørgensen tindrende vred, slog i Bordet saa det dundrede, og lod ham vide, at de skulde ingenlunde prøve paa at binde Smaafolk eller beskære deres fri Vilje, de skulde ikke gøre dem til Slaver.

Allerede saa tidlig som i 1833 har han faaet Arup Mændene til i Enighed at slutte sig sammen og prøve paa at danne en Hesteforsikringsforening for at støtte hverandre ved mulige Tab. Han forstod noget af, at gennem Fællesskabet kunde hans Stand hjælpes frem til større Selvstændighed.

For noget af den Fællesskabstanke, som senere gennem Andelstanken tilførte den danske Bondestand saa store og rige Værdier, laa tidt som grønne Spirer hos de gamle Foregangsmænd, vel ofte famlende og usikkert, men dog stræbende fremad mod det ny, der var i Frembrud med den Dygtighed, Flid og Oplysning, der skulde hjælpe den danske Bonde til at staa fast paa egen Jord, selvstændig, dygtig og vaagen.

Frøet gror!

De gamle Fremskridts- og Foregangsmænd har gjort deres Gerning i deres Tid, de skal ikke glemmes.

Chr. Jørgensen var en af dem.

Ogsaa hans Minde vil længe bevares.

(Historisk Årbog for Thisted amt 1925, side 35-63)

⁷⁾ Hans efterladte Papirer, der nu ejes af Læge Roelsgaard, Vejle, danner hovedsagelig Grundlaget for denne Skildring. En Del Træk fra hans Liv er fortalt mig af ældre Folk her paa Egnen; Folk, der har kendt ham som ældre Mand eller tjent ham som Dreng.